

Vergaderjaar 2008–2009

30 183

Governance in het onderwijs

31 289

Voortgezet Onderwijs

Nr. 27

BRIEF VAN DE STAATSSECRETARIS VAN ONDERWIJS, CULTUUR EN WETENSCHAP

Aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal

Den Haag, 1 oktober 2008

Aan de Onderwijsraad is gevraagd advies uit te brengen over de vraag hoe om te gaan met culturele diversiteit in het onderwijs. De hoofdvraag was hierbij hoe op etnisch gemengde scholen een schoolcultuur tot stand kan komen die de verschillende etnische groepen verbindt, waarin alle leerlingen zich herkennen en waaraan leerlingen met verschillende etnische achtergronden een constructieve bijdrage kunnen leveren. De aanvraag was mede ingegeven door signalen van gemeenten en scholen dat de etnische spanningen op scholen zouden toenemen. Dit zou vooral toe te schrijven zijn aan de nasleep van de moord op Theo van Gogh. Het advies dat de Onderwijsraad heeft uitgebracht, genaamd *De verbindende schoolcultuur*, heeft uw Kamer reeds ontvangen (2006/2007, 30 183, nr. 17).

Gelet op de relatie met het specifieke aspect van de etnische spanningen stuur ik u bijgaand tevens het rapport «Een kwestie van perspectief» toe¹. Dit is, in opdracht van het ministerie van OCW, opgesteld door het SCO-Kohnstamm Instituut en geeft de resultaten weer van hun onderzoek naar de rol van etniciteit in conflicten in het basisonderwijs en voortgezet onderwijs.

Ik heb uw Kamer op 16 juni jl. geïnformeerd (2007/2008, 31 289, nr. 40) over mijn huidige aanpak van de bevordering van integratie in het voortgezet onderwijs en het feit dat ik met de G4 en de VO raad ga bezien welke eventuele aanvullende acties hiervoor nodig zijn.

Met de nu voorliggende brief geef ik u mijn inhoudelijke reactie op het advies van de Onderwijsraad, mede in relatie tot het rapport van het SCO-Kohnstamm Instituut.

In deze brief beschrijf ik achtereenvolgens:

1. opzet van het Onderwijsraadadvies *De verbindende schoolcultuur*
2. aanbevelingen voor de overheid

¹ Ter inzage gelegd bij het Centraal Informatiepunt Tweede Kamer.

3. reactie op *De Verbindende schoolcultuur*
4. relatie met rapport van het SCO-Kohnstamm Instituut «Een kwestie van perspectief»

Opzet advies

Bij de inventarisatie zijn door de Raad drie routes waargenomen waarlangs de scholen invulling geven aan het feit dat zij een gemengde school zijn. De 3 routes zijn:

1. Convergentie en Nederlandschap voorop.
De school gaat uit van het individuele talent, ongeacht de achtergrond. Er is bewust geen aandacht voor de culturele, levenbeschouwelijke of godsdienstige achtergrond van leerlingen. Niet de herkomst, maar de toekomst is het uitgangspunt.
2. Aandacht voor diversiteit centraal.
Deze scholen vinden het van belang dat de culturele achtergrond van leerlingen niet wordt verloochend, maar juist wordt benadrukt. Zij profileren zich bijvoorbeeld als wereldschool of verzamelplaats van culturen. Er is veel aandacht voor verschillende levensovertuigingen. De visie is dat pluriformiteit (en waarde) van geloofsbeleving en cultuur erkend en benoemd worden.
3. Identiteit in religie en levenbeschouwing.
Deze scholen stellen levensbeschouwing en religie als bindmiddel centraal. Dat kan door een actieve invulling van de grondslag van het openbaar onderwijs. Dit kan ook een bijzondere school zijn die de andere godsdiensten en levenbeschouwingen benadert vanuit de eigen identiteit.

Vervolgens doet de Raad een aantal suggesties om scholen te ondersteunen bij het streven naar gezamenlijkheid en geeft aanbevelingen over de rol van de overheid bij het stimuleren van de verbindende schoolcultuur. Op deze aanbevelingen kom ik later in deze brief terug.

De Raad laat zien waar het goed gaat: welke multiculturele scholen werken aan verbinding, aan een gemeenschappelijke noemer en hoe ze dat doen.

In zijn advies komt de Raad tot de conclusie dat de basis voor een verbindende schoolcultuur ligt in de gezamenlijkheid, in het «wij-gevoel». Gemengde scholen lijken vooral succesvol als zij een visie hebben op hoe zij omgaan met het multiculturele karakter van de school. Op basis van deze visie ontstaat een beeld van de school dat zij uitdraagt aan de omgeving.

Aanbevelingen

In het advies komt de Raad tot vijf aanbevelingen/beleidstrajecten:

Beleidstraject 1: Burgerschapvorming en democratie

De Wet op actief burgerschap en sociale cohesie legt scholen een inspanningsverplichting op voor burgerschapsvorming en sociale integratie. De Raad stelt dat deze inspanningsverplichting zich ook uitstrekt tot de schoolcultuur en meent dat extra wettelijke regelingen of aanvullingen op bestaande wet- en regelgeving momenteel niet nodig zijn. De Raad adviseert over enkele jaren te bekijken of de bestaande wetgeving en het toezicht daarop nog altijd voldoende is als het gaat om schoolcultuur op, met name, gemengde scholen.

Beleidstraject 2: Nederlandse canon voor het onderwijs

De Raad adviseert de plaats van nieuwe bevolkingsgroepen te verduidelijken in elk relevant venster van de canon. Zo kan de canon verrijkt worden met aspecten die verwijzen naar de geschiedenis van migrantengroeperingen.

Beleidstraject 3: Stimuleren van de ontwikkeling van profielscholen levensbeschouwing en godsdienst

De Raad stelt dat voor scholen op het gebied van levensbeschouwing en godsdienst een profiel ontwikkeld kan worden. In een project kunnen scholen ervaring opdoen met een dergelijk profiel. Scholen die als voorlopers op het gebied van levensbeschouwings- en godsdienstonderwijs beschouwd worden, kunnen extra gesubsidieerd worden om hun profiel verder uit te werken.

Beleidstraject 4: Stimuleren van het kosmopoliet schoolprofiel voor gemengde scholen

Multiculturele scholen kunnen zich richten op internationalisering en interculturalisering van het onderwijs om zo een kosmopoliet profiel te ontwikkelen. De school kan zich richten op het aanwakken en stimuleren van internationale ambities van (alle) leerlingen en hen voorbereiden op een mogelijke internationale loopbaan.

Beleidstraject 5: Speciale bekwaamheden van leraren

De Raad adviseert de ontwikkeling van cultureel competente leraren te stimuleren. Leraren op (multiculturele) scholen moeten openstaan voor andere culturen. Elke lerarenopleiding moet daarom aandacht aan dit thema besteden.

Reactie

Ik ben met de Raad van mening dat een school een visie moet hebben op de gewenste schoolcultuur en dat deze door het bestuur en de docenten uitgedragen moet worden. De activiteiten, die hieraan bijdragen, zijn een belangrijke verbindende factor tussen leerlingen.

De school is een plek waar leerlingen leren participeren in een leefgemeenschap. Burgerschapsvorming maakt hiervan deel uit. De taken die scholen hebben rondom burgerschapsvorming en sociale integratie zijn sinds enkele jaren verplicht gesteld.

De maatschappelijke stage is een van de manieren om burgerschapsvorming te bevorderen. Tijdens de stage leert de leerling van het contact met de samenleving. Hij ontdekt overeenkomsten en verschillen in eigen en andermans leefwijze, in cultuur en levensbeschouwing.

Daarnaast stimuleert het ministerie het concept brede scholen, waarbij leerlingen o.a. ook buurtbewoners betrekken bij activiteiten in en om de school. Op deze wijze worden leerlingen zich bewust van hun omgeving. Burgerschap betreft reflectie op het eigen handelen, elkaar met respect tegemoet treden en een bijdrage leveren aan de zorg voor de omgeving. De leerling leert hoe hij de veiligheid van zichzelf en anderen in verschillende leefsituaties positief kan beïnvloeden.

Zoals de Raad aangeeft, biedt de huidige wet voldoende handvatten hiertoe.

Over de geschiedenis van migrantengroeperingen bestaat een toenemende hoeveelheid literatuur. De Raad geeft terecht aan dat scholen en leerkrachten hiervan gebruik kunnen maken bij het bepalen van de onderwerpen die zij willen behandelen om de canon verder tot leven te wekken en te verrijken.

De canon kan gezien worden als een verbindend middel voor gedeelde historische en culturele kennis, met ruime aandacht voor de multiculturele componenten van de Nederlandse geschiedenis.

De mogelijkheden om talloze verbanden te leggen tussen «onze» geschiedenis en de geschiedenis van de wereld om ons heen, waaronder ook die van allerlei bevolkingsgroepen, zijn toegenomen. De introductie van de «oude schoolplaten» in een nieuw jasje, de zogenaamde «vensters», heeft hieraan een grote bijdrage geleverd. Onder meer in het venster «veelkleurig Nederland» wordt aandacht besteed aan de multiculturele maatschappij. In dat venster komt ook het actieve immigratiebeleid aan de orde.

Aan de Stichting Leerplanontwikkeling heb ik gevraagd om de culturele canon leerplankundig uit te werken en om in deze uitwerking de canon te verrijken met aspecten die verwijzen naar de verschillende bevolkingsgroepen mee te nemen. Er bestaat een mogelijkheid om bij verschillende vensters lessuggesties te geven waarmee scholen/docenten hun voordeel kunnen doen om de canon multicultureel verder te verrijken.

Het stimuleren van de ontwikkeling van profielscholen levensbeschouwing en godsdienst is geen taak van de overheid. Op dit moment is godsdienstonderwijs en levenbeschouwelijke vormingsonderwijs geen zaak van het bestuur van de openbare school, maar van daartoe bestemde instituten zoals kerken en dergelijke. Zij stellen eigen leraren aan. Zij bepalen de inhoud van het onderwijs. De school biedt alleen de gelegenheid tot het volgen van deze lessen. Dit onderscheid is vastgelegd in de wetgeving die ervan uitgaat dat de overheid afstand houdt van de inhoud van godsdienst en levensbeschouwing en de openbare school steeds toegankelijk is voor allen. Bemoeienis van het bestuur met godsdienstonderwijs en levenbeschouwelijke vormingsonderwijs of bepaalde keuzen op dat gebied kunnen deze toegang voor sommige leerlingen belemmeren. Het voorstel voor profielscholen betekent een sterkere betrokkenheid van het schoolbestuur in het openbaar onderwijs met het risico dat de (grond)wettelijke grenzen worden overschreden.

Wat betreft het bijzonder onderwijs is godsdienstonderwijs een aangelegenheid van het bevoegd gezag. De overheid staat hier, op de in de wet BIO bepaalde bekwaamheidseisen na, buiten.

De Raad stelt dat middels een kosmopoliet schoolprofiel scholen zich kunnen richten op het aanwakkeren en stimuleren van internationale ambities van (alle) leerlingen en dat dit hen voorbereidt op een mogelijke internationale loopbaan.

Scholen met veel aandacht voor internationalisering in het curriculum, en in het bijzonder scholen die een internationale leerroute aanbieden zoals Elos (Europa als leeromgeving op scholen) en tweetalig onderwijs, ondersteunen leerlingen in het verwerven van kennis, begrip, houdingen en vaardigheden die nodig zijn om actief deel te kunnen nemen aan een internationaal veranderende wereld, ook in Nederland. Aangezien voor de bovenbouw een gedetailleerde wetgeving geldt, is het niet mogelijk het Internationaal Baccalaureaat aan te bieden.

Verder vind ik het, net als de Raad, belangrijk dat leraren op scholen open staan voor andere culturen. Naar mijn mening biedt het Besluit bekwaamheidseisen onderwijspersoneel (Staatsblad 2005, 460) daarvoor al goede aangrijpingspunten. In dat besluit, dat in augustus 2006 in werking is getreden, zijn de bekwaamheidseisen voor leraren PO, VO/BVE en VHO opgenomen.

Lerarenopleidingen moeten hun studenten in de gelegenheid stellen aan die bekwaamheidseisen te voldoen. In de bekwaamheidseisen wordt met name in de pedagogische competentie, waar het onder meer gaat om het

creëren van een veilige leeromgeving, aandacht gevraagd voor het omgaan met culturele verschillen. Om dat te kunnen doen moet de leraar onder meer vertrouwd zijn met de leefwereld van zijn leerlingen, hun basisbehoeften, hun verwachtingen, met de culturele bepaaldheid daarvan en moet hij weten hoe hij daarmee kan omgaan; bovendien moet hij kennis hebben van ontwikkelings- opvoedingstheorieën en vertrouwd zijn met verschillende opvoedingspraktijken en de culturele bepaaldheid daarvan. Waar het gaat om de vakinhoudelijke en didactische competentie wordt in het Besluit bekwaamheidseisen onderwijspersoneel aangegeven dat de leraar kennis moet hebben van processen van identiteitsvorming, zingeving en waardenontwikkeling bij zijn leerlingen en van de culturele bepaaldheid daarvan.

Eenmaal in de zes jaar wordt bekeken of een wijziging in de bekwaamheidseisen nodig is. Een representatieve beroepsorganisatie wordt op dat moment in de gelegenheid gesteld een voorstel te doen over ongewijzigde handhaving of wijziging van de bekwaamheidseisen. Het Landelijk Platform Beroepen in het Onderwijs heeft daarbij een centrale rol.

Relatie met het rapport van het SCO Kohnstamm Instituut «Een kwestie van perspectief»

In januari '08 ontving ik het rapport «Een kwestie van perspectief». Dit rapport gaat over de rol die etniciteit speelt in conflicten op scholen voor basis en voortgezet onderwijs.

Het onderzoek heeft zich gericht op het ontstaan, de ontwikkeling en de beslechting van conflicten.

De representatie van het rapport heeft helaas te leiden onder de geringe respons. Het is niet helemaal duidelijk waarom scholen niet hebben meegedaan aan de enquête. Er is enige aanleiding om te veronderstellen dat het tijdstip waarin de enquête is afgenomen een rol heeft gespeeld. De uitkomsten komen echter wel overeen met die van de zgn. «quick scan» die in 2005 in Amsterdam is uitgevoerd. Bovendien stroken de resultaten ook met Radstake, Leeman en Meijnen (2007)¹, die laten zien dat leerlingen in het voortgezet onderwijs weinig verband zien met de etnisch heterogene samenstelling van de klas.

Over het geheel beschouwd is er geen aanleiding om te veronderstellen dat scholen voor primair en voortgezet onderwijs in Nederland op grote schaal te maken hebben met spanningen en conflicten met etniciteit als aanleiding. Ik constateer hiermee dat één van de aanleidingen voor het onderzoek naar een verbindende schoolcultuur lijkt mee te vallen.

Wel komt uit dit onderzoek naar voren dat het belangrijk is om vroegtijdig in te grijpen bij conflicten, om te voorkomen dat ze alsnog een etnische lading krijgen. Hierin is een rol weggelegd voor de leraar en het schoolbestuur.

Tot slot

In *De verbindende schoolcultuur* wordt gesproken over speciale bekwaamheden van docenten. Ik wil benadrukken dat deze bekwaamheden niet alleen betrekking hebben op etnische verschillen, maar ook gericht moeten zijn op conflicthantering, zoals uit het SCO-Kohnstamm onderzoek blijkt.

En naast het belang van een ondernemende school, is ouderbetrokkenheid een belangrijke factor voor een goede verbindende schoolcultuur. Samen met de ouderorganisaties ga ik hier sterker op in zetten. Ik ga in gesprek met de ouderorganisaties over welke rol zij hierin kunnen spelen. Met de Onderwijsraad ben ik van mening dat met een positieve inslag

---

¹ Radstake, H. Leeman, Y. & Meijnen, W. (2007) Spanningsvolle situaties in etnische-heterogene klassen: ervaringen van leerlingen. *Pedagogische Studien* 84 (2) 117–131.

veel bereikt kan worden. Het advies past binnen de intenties van dit kabinet: samen werk maken van onze samenleving.

Ik ben ingenomen met dit advies, omdat het goede handreikingen biedt tot nadenken en handelen. Het bevat een rijk scala aan mogelijkheden voor scholen om verbindingen te leggen in hun dagelijkse multiculturele praktijken. Ik stimuleer een brede verspreiding van het rapport onder scholen.

De staatssecretaris van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap,
J. M. van Bijsterveldt-Vliegenthart